

Dr. Müberra ALGAN

**ANAYASA HUKUKUNDA
ÇOCUK HAKLARI**

onikilevha
KURUMSAL YAYINLAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VII
İÇİNDEKİLER.....	XIII
KISALTMALAR.....	XXI
GİRİŞ.....	1
I. ÇALIŞMANIN KONUSU VE ÖNEMİ.....	1
II. ÇALIŞMANIN KAPSAMI, SINIRLARI VE İNCELEME PLANI	8

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE HUKUKÇA TANINMASI

I. ÇOCUK HAKLARININ DOĞUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ..	13
A. Çocuk Kavramı, Tarihsel ve Düşünsel Gelişimi	17
1. Çocukluk Kavramı.....	20
a. Hukukta Çocuk Kavramı	25
b. Çocukluğun Süresi.....	31
c. Çocukluğun Aşamaları.....	32
B. Çocuğun Haklarının Tarihsel Gelişimi: Nesneden Özneye	33
1. Modern Öncesi Hukukta Çocuğun Hukuksal Konumu	36
a. Hukuk Önünde Çocuğun Nesne Kabul Edildiği Dönem	37

b. Çocuğun Haklarının Olduğunun Kabul Edilmeye Başlanması	41
2. Çocuk Haklarının Tanınmasına Zemin Hazırlayan Toplumsal ve Düşünsel Gelişmeler: Çocuğun Haklarından Çocuk Haklarına	41
a. Çocuğun Hak Öznesi Olarak Tanınması Yönündeki Toplumsal Gelişmeler.....	42
b. Çocuğa Yönelik Kuramsal Değişim.....	45
c. Çocuğun Hak Öznesi Olarak Tanınması Yönünde Hukuksal Gelişmeler: “Çocuğun Hakları”na Doğru	48
aa. İngiliz Hukukunda Çocuğun Haklarının Tanınması Yönünde Hukuksal Gelişmeler	48
bb. Fransız Hukukunda Çocuğun Haklarının Tanınması Yönünde Hukuksal Gelişmeler	55
3. Osmanlı Hukukunda Çocuğun Haklarının Tanınması ve Korunmasının Tarihsel Gelişimi	59
a. Tanzimat Öncesi.....	61
b. Tanzimat Sonrası.....	67
II. ÇOCUK HAKLARININ HUKUKÇA TANINMASI.....	71
A. Çocuk Haklarına Hukukun Yaklaşımı	73
1. Çocuğun Korunmasını Temel Alan Yaklaşım	73
2. Çocuğun Özerkliğini Temel Alan Yaklaşım: Çocuk Hakları Yaklaşımı.....	78
B. Ulusal Düzeyde Tanıma	79
1. Çocuk Haklarının Yasayla Tanınması.....	79
a. Genel Olarak Yasal Tanımanın Dinamikleri ve “Çocuk Haklarının” Yasal Tanınma Süreci.....	83
b. Türkiye’de Çocuk Haklarının Yasal Tanınması.....	100
aa. Türk Hukukunda Çocuğun Korunması İle İlgili Düzenlemeler.....	101
bb. Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Yargılama ve Yaptırım Usulleri	115
cc. Çocuğun Kişisel Malları.....	118
dd. Tıbbi Müdahalelerde Çocuğun Rızası.....	119

ee. Değerlendirme: Türk Hukukunda Çocuğun Korunması-Özerkliğinin Tanınması Dengesi.....	121
2. Çocuk Haklarının Anayasayla Tanınması	124
a. Çocuk Haklarının Anayasalarda Tanınma Nedenleri ..	125
aa. Sosyal Haklar Hareketinin Çocukların Haklarına Etkisi.....	127
bb. Ulusalüstü Hukuktaki Gelişmeler.....	135
b. Belli Başlı Anayasal Tanıma Örnekleri	138
c. Anayasal Tanımanın Kapsamı	142
aa. Çocukların “Korunması”na Öncelik Veren Anayasalar	146
bb. Çocuk Haklarını Tanıyan Anayasalar: Çocuk Hakları Anayasaları.....	148
cc. Çocuk Haklarına Yer Vermeyen Anayasalar.....	153
d. Türkiye’de Çocuk Haklarının Anayasal Tanınması.....	155
aa. 1924 Anayasası.....	155
bb. 1961 Anayasası.....	156
cc. 1982 Anayasası.....	157
i. Konusundan Hareketle Çocukların Haklarına İlişkin Hükümler	157
ii. Doğrudan Çocukların Haklarına Özgü Hükümler	162
iii. 90’ıncı Madde Gereği Dolaylı Tanıma	167
iv. 1982 Anayasası’nın Çocuk Haklarına Yaklaşımı	168
3. İçtihat Yoluyla Tanıma	171
a. Genel Olarak İçtihat Yoluyla Tanıma	171
b. Common Law Sisteminde	173
aa. Amerika Birleşik Devletleri’nde	174
bb. İngiltere’de	188
c. Güney Afrika Cumhuriyeti’nde	190
d. Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde	191
e. Türkiye’de İçtihat Yoluyla Tanıma.....	195
C. Ulusalüstü Tanıma.....	200

1. Genel İnsan Hakları Sözleşmelerinde Çocuk Hakları.....	201
2. Bölgesel İnsan Hakları Sözleşmelerinde Çocuk Hakları.....	203
3. Çocuk Haklarına Özgü Ulusalüstü Belgeler.....	207
a. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi	207
b. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi.....	209
c. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi	213
aa. Sözleşme'nin İç Hukukta Etkinliği	223
bb. Sözleşme'nin Yatay Etkisi	229
cc. Türk Anayasa Hukuku Bakımından Sözleşme'nin Kabul Edilmiş Olmasının Sonuçları.....	231
dd. Sözleşme'nin Yargı Makamları Üzerinde Etkisi.....	237
i. Genel olarak	237
ii. Anayasa Mahkemesi Kararları	239
iii. Yargıtay Kararları.....	241
ee. Sözleşme'nin Yasama Organı Üzerinde Etkisi.....	243
ff. Sözleşme'nin İdare Makamları Üzerinde Etkisi	245
gg. Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sözleşmeye Konan Çekincenin Anayasa Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi.....	246
4. Tematik Çocuk Hakları Belgeleri.....	249
a. Lahey Devletler Özel Hukuku Sözleşmeleri	249
b. ILO Sözleşmeleri	250
c. Çocuk Suçluluğuna İlişkin Birleşmiş Milletler Belgeleri	251
d. Çocukların Cinsel Suiistimal ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi	253
e. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi	254

İKİNCİ BÖLÜM
ANAYASA HUKUKUNDA ÇOCUK
HAKLARININ HUKUKİ REJİMİ

I. ANAYASA HUKUKU BAKIMINDAN ÇOCUK HAKLARI KAVRAMI	255
A. Çocuk Haklarına Teorik Yaklaşımlar: Çocuk Haklarının Düşünsel Temelleri	260
B. Anayasa Hukukunun Yaklaşımı	272
1. Çocuğun İncinebilir Kırılgan Doğası.....	273
2. Gelişim Hâlindeki Bireyler Olmaları	276
3. Hukuksal Statüleri	278
4. Çocuğun Moral Değeri	280
5. Çocuklara Hak Tanınmasının Hâkim Sınıfın ve Ekonomik Yapının Çıkarları İle Örtüşmesi	280
6. Demokratik ve Çoğulcu Bir Toplum Düzeninin Gerekleri	282
C. Anayasa Hukukunda Çocuk Haklarının Tanımı ve Konusu	285
1. Çocuğun Maddi ve Manevi Varlığının Korunması	290
2. Çocuğun Maddi ve Manevi Varlığının Geliştirilmesi.....	308
3. Çocuğun Özerk Kişi Olarak Konumunun Güçlendirilmesi	334
D. Çocuk Haklarının Tasnifi ve Çocuk Hakları Kataloğu.....	339
II. ÇOCUK HAKLARININ NİTELİĞİ.....	349
A. Genel Olarak Temel Hak ve Özgürlüklerin Niteliği.....	349
B. Öznenin “Çocuk” Olmasının Hakların Niteliğine Etkisi.....	362
C. Öznenin Çocuk Olmasının Sosyal ve Ekonomik Haklardan Doğan Yükümlülüklerle Etkisi.....	371
III. ÇOCUK HAKLARINA İLİŞKİN İLKELER	396
A. Eşitlik İlkesi	398
1. Genel Olarak Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi	399
2. Çocuk Olma Nedenine Dayalı Ayrımcılık Kavramı.....	411
3. Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesinin Korunma Usulü	424
B. Çocuğun Üstün Yararı İlkesi.....	435

1. İlkenin Gelişimi, Kapsamı ve Tanımı	435
2. Anayasa Hukuku Bakımından Anlamı	452
C. Çocuğun Görüşünün Alınması İlkesi	462
1. İlkenin Gelişimi ve Kapsamı	462
2. Anayasa Hukuku Bakımından Anlamı	465
D. Çocuğun Yaşama, Hayatta Kalma ve Gelişmesi İçin Azamî Çabanın Gösterilmesi İlkesi	479
1. Çocuğun Hayatta Kalması İlkesi	482
2. Gelişme Hakkı/İlkesi	485
IV. ÇOCUK HAKLARININ ÖZNESİ	489
A. Anayasa Hukuku Bakımından Ceninin Statüsü	508
B. Küçük Çocuklar	517
1. Çocuğun Küçük Olmasının Anayasa Hukuku Bakımından Anlamı	517
2. Anayasa Hukukunda Küçük Çocukların Haklarının Korunması	521
C. Erişkin Çocuklar	536
1. Çocuğun Erişkin Olmasının Anayasa Hukuku Bakımından Anlamı	536
2. Anayasa Hukukunda Erişkin Çocukların Haklarının Korunması	541
V. ÇOCUK HAKLARININ YÜKÜMLÜLERİ	568
A. Devlet	569
1. Devletin Çocuk Hakları Karşısında Negatif Yükümlülükleri	577
2. Devletin Çocuk Hakları Karşısında Pozitif Yükümlülükleri	578
3. Çocuk Hakları Karşısında Devletin Pozitif Yükümlülüklerinin Kapsamı	581
B. Ebeveynler ve Çocuğun Bakım ve Gözetiminden Sorumlu Kişiler	598
VI. ÇOCUK HAKLARININ GENEL KORUMA REJİMİ	608
A. Genel Olarak Çocuk Haklarının Genel Koruma Rejimi	608

B. Çocuk Haklarının Sınırlanma Rejimi.....	612
C. Sınırlamanın Sınırları	620
1. Müdahalenin Varlığı.....	621
2. Kanunla Sınırlama	622
a. Erişilebilirlik.....	624
b. Öngörülebilirlik-Belirlilik.....	625
c. Kanunlarla Uluslararası Sözleşmelerin Çatışması Durumu	628
3. Sınırlamanın Meşru Amaca Dayanması.....	629
4. Demokratik Bir Toplumda Gerekli Olma ve Ölçülülük.....	631
D. Çocuk Haklarının Güvence Sistemi.....	642
1. Çocuk Haklarının Ulusal Düzeyde Korunması	646
a. Yargı Dışı Kurumlar Eliyle Çocuk Haklarının Korunması.....	647
aa. Yasama Eliyle Koruma.....	647
bb. Kamu Denetçiliği Kurumuna Başvuru	650
cc. Yürütme Eliyle Koruma	650
b. Yargı Eliyle Çocuk Haklarının Korunması.....	651
c. Anayasa Hukuku Bakımından Çocuğun Yargısal Makamlara Başvuru Hakkı.....	653
d. Çocuk Haklarının Anayasa Yargısı Aracılığıyla Korunması.....	657
aa. Bireysel Başvuru Çerçevesinde Çocuk Haklarının Korunması.....	658
bb. Çocuk Haklarının Norm Denetimi Usulü Çerçevesinde Korunması.....	674
2. Çocuk Haklarının Ulusalüstü Düzeyde Korunması	675
3. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Denetim Organı: Çocuk Hakları Komitesi	678
a. Raporlara Dayalı Denetim.....	679
b. Bireysel Başvuru	681
c. Devletlerarası Bildirim.....	683
SONUÇ	685

KAYNAKÇA	693
KAVRAM DİZİNİ.....	767